

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Литовченко Світлани Віталіївни

на дисертацію Мостового Любомира Петровича
«Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність дослідження. Дисертаційна робота Мостового Любомира Петровича є актуальним, науково обґрунтованим, цілісним і завершеним дослідженням, що присвячене одній із пріоритетних проблем сучасної спеціальної педагогіки – удосконаленню професійних компетентностей сурдопедагога в умовах глибоких системних трансформацій освіти України, розвитку інклюзивного навчання, цифровізації освітнього середовища та підвищення суспільних вимог до якості освітніх послуг для дітей з порушеннями слуху.

Актуальність теми зумовлена сучасними процесами реформування національної системи освіти, які передбачають упровадження компетентнісного підходу, орієнтацію на індивідуальні освітні траєкторії здобувачів освіти, розвиток інклюзивного освітнього середовища та забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх категорій дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами. У цих умовах зростає роль педагогів спеціальної освіти, які виступають провідними суб'єктами організації освітнього процесу та забезпечення корекційно-розвиткової підтримки.

Особливе місце серед них займають сурдопедагоги, професійна діяльність яких має складний, багатовимірний та інтегративний характер. Вони забезпечують не лише навчання дітей із порушеннями слуху, але й їхню

мовленнєву, когнітивну, соціальну та емоційну реабілітацію, а також формування комунікативної компетентності, необхідної для інтеграції у суспільство. Від рівня професійної компетентності сурдопедагога безпосередньо залежить ефективність освітнього процесу, якість соціалізації та подальша життєва самореалізація дітей з порушеннями слуху.

Сучасні виклики розвитку освіти, пов'язані з активним упровадженням цифрових технологій, використанням засобів слухопротезування нового покоління (кохлеарних імплантів і слухових апаратів), розвитком дистанційного навчання та індивідуалізованих освітніх програм, зумовлюють необхідність якісно нового рівня професійної підготовки сурдопедагогів. Це потребує не лише значного оновлення змісту освіти, але й глибокого наукового усвідомлення педагогічних чинників, які впливають на формування та розвиток професійних компетентностей фахівців.

У цьому контексті вважаємо дисертаційне дослідження Мостового Любомира Петровича *«Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога»* своєчасним, актуальним і таким, що відповідає стратегічним пріоритетам розвитку спеціальної та інклюзивної освіти в Україні, а також міжнародним тенденціям розвитку освіти осіб з порушеннями слуху.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Наукові положення дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості, логічною узгодженістю та системністю. Автором здійснено ґрунтовний аналіз сучасного стану розробленості проблеми у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, що дозволило визначити основні напрями досліджень у сфері професійної підготовки та розвитку компетентностей сурдопедагогів.

У роботі опрацьовано значну кількість наукових джерел, нормативно-правових документів, методичних матеріалів, що забезпечило формування цілісного теоретичного підґрунтя дослідження. Особливо варто підкреслити, що автор не лише узагальнює існуючі наукові підходи, а й здійснює їх критичний аналіз, виявляє суперечності, недоліки та невирішені аспекти, що свідчить про високий рівень наукової рефлексії.

Позитивною характеристикою є чітке визначення понятійно-категоріального апарату дослідження. Уточнено сутність ключових понять: «професійна компетентність», «педагогічні чинники», «професійний розвиток сурдопедагога», що забезпечує термінологічну однозначність і логічну структурованість дослідження.

Особливо значущим є авторське трактування професійної компетентності сурдопедагога як інтегративного багатовимірного утворення, що включає мотиваційний, операційний та рефлексивний компоненти. Такий підхід є сучасним, відповідає вимогам компетентнісної парадигми та дозволяє розглядати професійну компетентність як динамічну систему, що розвивається під впливом комплексу педагогічних чинників.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних чинників, що забезпечують ефективне вдосконалення професійної компетентності сурдопедагога.

Уперше у вітчизняній науковій практиці системно виокремлено та обґрунтовано педагогічні чинники розвитку професійних компетентностей сурдопедагогів, які охоплюють організаційно-педагогічний, змістово-методичний та особистісно-професійний рівні впливу. Це дозволяє розглядати процес професійного розвитку як цілісну багаторівневу систему взаємопов'язаних педагогічних впливів.

Вагомим результатом дослідження є розроблення авторської програми розвитку професійної компетентності сурдопедагога, яка має чітку структуру, етапність, логіку реалізації та практичну спрямованість. Програма орієнтована на гармонійний розвиток мотиваційного, операційного та рефлексивного компонентів, що забезпечує комплексний характер професійного становлення фахівця.

Окремо слід відзначити розроблення критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної компетентності сурдопедагога, що забезпечує

можливість об'єктивного вимірювання, моніторингу та порівняльного аналізу результатів професійного розвитку.

Заслуговує на увагу також експериментальне підтвердження ефективності запропонованих педагогічних чинників, що підвищує наукову достовірність отриманих результатів і свідчить про їх практичну значущість.

Практичне значення дослідження. Практичне значення результатів дисертації є значним і полягає у можливості їх широкого впровадження в систему підготовки та підвищення кваліфікації сурдопедагогів.

Розроблена авторська програма може бути використана у закладах вищої освіти, системі післядипломної педагогічної освіти, центрах професійного розвитку педагогічних працівників, а також безпосередньо в освітніх закладах, у яких здійснюється навчання дітей з порушеннями слуху.

Методичні рекомендації та діагностичний інструментарій дозволяють забезпечити системне оцінювання рівнів професійної компетентності сурдопедагогів, виявляти потреби у професійному розвитку та планувати індивідуальні траєкторії підвищення кваліфікації.

Особливо важливим є те, що результати дослідження сприяють підвищенню якості освітнього процесу для дітей з порушеннями слуху, удосконаленню організації корекційно-розвиткової роботи та формуванню ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Аналіз емпіричної частини дослідження. Емпірична складова дисертації відзначається високим рівнем наукової організації, чіткою структурою та логічною послідовністю. Автором коректно визначено критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності сурдопедагога, що забезпечує об'єктивність діагностичних процедур.

Позитивної оцінки заслуговує поєднання кількісного та якісного аналізу експериментальних даних, що дозволило здійснити комплексну інтерпретацію результатів і глибоко проаналізувати динаміку професійного розвитку педагогів.

Отримані результати переконливо свідчать про ефективність запропонованої програми та педагогічних чинників, що були впроваджені в

експериментальній роботі. Виявлена позитивна динаміка рівнів сформованості професійної компетентності підтверджує результативність розробленої моделі.

Експеримент організовано на належному науково-методичному рівні, забезпечено репрезентативність вибірки та коректність статистичної обробки результатів.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Дисертаційна робота виконана на належному рівні. Джерельна база дослідження становить 238 найменувань (з них 74 – іноземними мовами). Вивчення нормативно-правових документів, наукових педагогічних праць українських та закордонних дослідників дало змогу обґрунтувати актуальність та ключові положення дослідження. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання, які повністю відповідають темі та актуальним тенденціям спеціальної освіти, зокрема, в напрямі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців. В процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження, які сприяли виконанню завдань дослідження.

Загальна характеристика роботи. Цілісний аналіз дисертації Мостового Л.П. підтверджує досягнення автором мети і завдань дослідження. Дисертаційна робота є самостійним, цілісним, завершеним і науково обґрунтованим дослідженням, що вирішує важливу наукову проблему сучасної спеціальної освіти. Вона характеризується логічною побудовою; обґрунтованістю положень та висновків; високим рівнем теоретичного узагальнення, належним методологічним обґрунтуванням, науковою новизною та значною практичною цінністю; поставлені у дослідженні завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Публікації автора, здійснені у фахових та інших виданнях, відповідають змісту дисертації. Все вищезазначене свідчить, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, має наукову новизну та практичну значущість.

Зміст дисертації повністю відповідає вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта». Автор продемонстрував здатність до самостійного наукового дослідження, системного аналізу складних педагогічних явищ та розроблення ефективних педагогічних рішень.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення та результати дисертаційної роботи опубліковано в 19 наукових і науково-методичних працях (з них 18 – одноосібні): 1 розділ у колективній закордонній монографії, 5 статей у фахових виданнях України, 13 публікацій апробаційного характеру у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій різного рівня (міжнародних і всеукраїнських).

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівська спеціальна школа Марії Покрови» (довідка № 107/1 від 24.10.2025 р.), Хустської спеціальної школи I-III ступенів Закарпатської обласної ради (довідка № 428 від 30.10.2025 р.), Комунального закладу «Кропивницький навчально-реабілітаційний центр Кропивницької міської ради» (довідка № 01-32/12-09 від 09.12.2025 р.); Комунального закладу «Одеський навчально-реабілітаційний центр «Чути серцем» Одеської обласної ради» (довідка № 15/12/01-09 від 15.12.2025р.); Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 18.11.2025 р.); Комунального закладу Київської обласної ради «Білоцерківський багатопрофільний НРЦ» (протокол № 3 від 17.12.2025 р.); Комунального закладу «Одеська спеціальна школа № 91 Одеської обласної ради» (довідка № 264 від 29.10.2025 р.), Полтавського навчально-реабілітаційного центру Полтавської обласної ради (протокол № 2 від 27.11.2025 р.).

Дискусійні положення та зауваження. Результати наукового дослідження Мостового Л.П. дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і практики спеціальної педагогіки, але разом з цим, вважаємо за необхідне висловити певні побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації:

1. У дисертації проаналізовано та враховано сучасні тенденції розвитку національної освіти, зокрема поширення інклюзивного навчання, розвиток технологій дистанційного навчання, використання інтерактивних засобів та інформаційно-комунікативних інструментів. Водночас, доцільним було б більш ґрунтовно розглянути можливості інтеграції сучасних цифрових технологій, онлайн-платформ та інноваційних освітніх ресурсів у систему професійного розвитку сурдопедагогів, що є особливо актуальним в умовах цифрової трансформації освіти.

2. Автором теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано програму вдосконалення професійних компетентностей сурдопедагогів, яка ґрунтується на компетентнісному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах. Позитивним є те, що - передбачено використання різноманітних форм і методів роботи (тренінги, практичні заняття, моделювання професійних ситуацій, інтерактивні технології, рефлексивні вправи), що сприяють розвитку професійної мотивації, удосконаленню професійних знань і вмінь, формуванню рефлексивної культури та готовності до професійного саморозвитку. Водночас, на наш погляд, варто було б детальніше конкретизувати механізми впровадження авторської програми у різних типах закладів освіти, зокрема, у спеціальних школах, інклюзивно-ресурсних центрах та закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

3. Практичні результати дослідження актуальні та важливі, водночас вважаємо, що окремі аспекти роботи могли б бути підсилені більш розгорнутими прикладами практичного застосування запропонованих методичних матеріалів у реальній педагогічній діяльності сурдопедагогів.

Зроблені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Мостового Любомира Петровича на тему «Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога». Представлена дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням, сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову і практичну цінність.

Висновок. З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Мостового Л.П. «Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога» за актуальністю, змістом, обсягом, наукової новизною, достовірністю, практичним значенням та повнотою викладу даних відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.), та постанові КМ України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Мостовий Любомир Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент: доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями сенсорного розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Світлана ЛИТОВЧЕНКО

